

ТОҶИҶ ҚОЛДУЗИ

№3

(6565)

25 январ, 1994 йил

СЕШАНБА

Сотувда эркин нархда.

Ўзбекистон болалари ва ўсмирларининг газетаси

Бир вақтнинг ўзиде йилнинг тўрт фасли пайдо бўлишини эшитганмисиз? Йўқ, дейсизми? Ундай бўлса, пойтахтимиздаги 41-мактабга бир келинг. Эшигига "1-махсус иқтисод синфи" деб ёзиб қўйилган хонага кирсангиз, ажойиб манзаранинг гувоҳи бўласиз. Биргина синф хонасида боғ ҳам, гулзор ҳам, хайвонот ва қушлар олами ҳам мавжуд.

Овқатланиш давомида улар Шарк ва Оврўпа мамлакатлари овқатланиш маданияти билан танишиб борадилар. Ўйинлари ҳам оддий, барча болалар ўйнайдиган ўйинлар эмас. Масалан, жума куни махсус ўйинлар ўйнаш учун мўлжалланган ишбop ўйинлар куни ҳисобланади. "Дўкон", "Тугилган кун", "Бозор", "Салом қиш" номли ўйинлар ўйнаш жараёнида

уларнинг устозлари ҳам куннинг қандай ўтганлигини пайқамай қолишади. Доимо машгулотлар билан банд бўлганликларидан ҳатто, телевизор орқали бериладиган мультфильмларни кўришга ҳам фурсатлари бўлмайди. Кимдир тошбақа, типратикан, қушлару балиқларни парвариш қилса, яна кимдир экинларга қарайди, бегона ўтлардан

"Шахзода" ва "Малика" унвонига лойиқ деб топилди.

— Ҳозир бошлаган ишларимизни режалаштирганимизга анча йиллар бўлиб қолди, — дейди педагогика фанлари номзоди, 1-махсус иқтисод синфи ўқитувчиси Зухра опа Валиева биз билан суҳбатда. — Тан олишимиз керак, авваллари бу соҳага етарлича эътибор берилмай келинди. 80-йилларга келиб эса ижтимоий ҳаётимизда иқтисодий тарбия давр талаби эканлиги яққолроқ сезила бошланди. Бу борада жуда кўплаб илмий ишлар қилинди. Ҳозирги амалиётда жорий қилаётган тажрибамиз 14 йиллик изланишларимиз натижасидир. Биз "Ўйғониш" иқтисодга йўналтирилган ўқув комплексини ташкил қилганмиз. Бу комплекста 3 ешдан 33 ешгача бўлганларни қабул қилишни режалаштирганмиз. Мақсадимиз — 30 йиллик умрни камраб олишдир. Бу йил қабул қилинган ўқувчиларимиз 12 йил давомида математика, тил ўрганиш, биология фанлари асосида сабоқ оладилар. Ҳозирча ишларимиз чакки эмас.

КАМИДА ФАН ДОКТОРИ...

Баррадек гуркираб турган ошқўқлар, пиез, саримсоқпиез, редиска, туваклардаги ранго-ранг хонаки гулларни кўриб, кўзингиз қувнайди. Бу синфга қабул қилинган 23 нафар 6 ешли болалар икки гуруҳга бўлиб ўқитилади. Асосий фанлар саналмиш она тили ва адабиёт, математика, чет тили, тасвирий санъат, мусика, жисмоний тарбия каби фанлар билан бир қаторда — иқтисод алифбоси, меҳнат, теварак-атроф билан танишиш, иқтисодий саводхонлик, тасвирий санъат, маънавият сабоқлари (ритмика, пластика, одобнома, мусика), лотин алифбосидан таълим оладилар. Шу ернинг ўзиде овқатланишади, дам олишади.

улар дарсларда олган сабоқларини мустаҳкамлаб боришади, икки гуруҳга бўлинишиб беллашишади. Эртақлар тўқишади, кичик саҳна асарлари тайерлашади, шеър ва ҳикояларни ҳам ўзлари ёзишади. Ва доимо, бундай ўйинлар ўз-ўзидан иқтисодга бориб тақалади. Ўйинлар давомида эркин фикрлай олишларини ва уни езма ҳамда оғзаки тарзда баён қила олишларини, ўзаро муомала қилиш маданиятини қай даражада эгаллаганликларини намоён қиладилар. Қисқаси, улар эрталаб соат 8 дан кеч соат 18 гача шу даргоҳда бўлишади. Толиқиб, зерикиб қолишмайди, дея ажабланаётгандирсиз? Асло! Болалар ҳам,

тозалайди, озиқлантиради. Ҳатто, синфнинг ўзиде митти бозорча ҳам ташкил қилиб, ўз қўллари билан етиштиришаётган қўқатларини сотишди ҳам. Харидорлар ҳам талайгина бўлди. Савдодан тушган 300 сўм пулга хонаки гуллар, уруғликлар сотиб олишди.

Бу синфнинг бошқа синфлардан фарқи шундаки, улар маълум бир жадвал асосида ўқишмайди. Танаффус ҳам бўлмайди, баҳо ҳам қўйилмайди. Биринчи кун математика куни бўлса, иккинчи куни адабиёт куни ҳисобланади. Ўқувчилар билими "минимум еки максимумга ўтди" дея баҳоланади. Энг билимли, зеҳли ва зўкко, ўтил-қизлар ўқлари ўйлаб топган

(Давоми 2-бетда).

Ёш табиатшунослар беллашишди

Учкўприк еш табиатшунослар уйи аъзоларининг олиб бораётган ишлари мақтовга лойиқ. Ўқув йили бошидан буен турли йўналишдаги тўғарақларда болалар табиатни муҳофаза қилиш, йўқолиб бораётган мевали ва манзарали дарахтларни кўпайтириш, уларни чатиштириш устида тажрибалар олиб боришяпти.

Яқинда эса еш табиатшунослар уйида вилоятдаги бир қанча туманларда таълим олаётган иқтидорли ўқувчиларнинг экология бўйича кўрик-танлови ўтказилди. Унда иштирок этган Учкўприк, Бувайда, Ўзбекистон, Риштон туманлари ўқувчилари экология бўйича олиб боришган ишлари, янги иш тажрибалари юзасидан тайерлаб келган кўргазма, реферат ва ижодий ишларини намойиш этишди. Ушбу ишларда болаларнинг табиатни асраш, яшил бойлигимиз, хайвонот оламини янада кўпайтириш муҳим иш эканлигини тўла тушунишга тгани ва шунга ҳаракат қилишга тгани яққол кўзга ташланиб турарди. Танлов ҳакамлар хайъати болаларнинг меҳнатларини тўғри баҳоладилар ва Ўзбекистон туманидаги 1-мактабнинг 8-синф ўқувчиси Нигора Абдуллаева биринчи, Риштон туманидаги Қуйбишев номли мактаб ўқувчиси Эъвозхон Неъматова — иккинчи, Учкўприк туманидаги 28-мактаб ўқувчиси Энвер Умеров — учинчи ўринни эгаллашди.

Табиатни муҳофаза қилиш — юртни севиш демакдир. Шунинг учун ҳам кўрик-танлов голибларини тақдирлаётган ҳакамлар қолган ўқувчиларнинг ҳам ҳеч бири мағлуб эмасликларини, улар ҳам кўрикда иштирок этиб, фойдали иш қилишганини таъкидлаб ўтишди.

ДАБДУРАҲМОНОВ,
Фаргона вилояти.

Маза қилиб қорбўрон ўйнаймиз.
Р. АЛЪБЕКОВ
гуширган сурат.

Синфдошим Шахло аълочи киз, барча фанларни яхши ўзлаштиради, жамоат ишларида фаол. Ўқитувчиларимиз ҳам уни яхши кўришади. Синф раҳбаримизнинг эса "ўнг қўли"га айланган. Шундай бўлса ҳам, унга сира хавас қилмайман. Бундай дейишимнинг боиси бор, албатта. Шахло жуда манмансираб кетган. Бу менимча

Унга ҳавас қилмайман...

уйда ҳам, мактабда ҳам жуда кўплаб мақтов эшитишининг "самараси" бўлса керак, деб ўйлайман. Унинг энг яқин дугонаси, дўстлари йўқ ҳисоби. Бордию бирортанимиз ундан ердам сўраб қолгудек бўлсак, истехзоли қулиб, саводсизга чиқаради. "Саёз ўйлайсан, қалтафаҳмсан", дея болалар олдида изза қилади. Шундан бўлса керак, кўпчилик ундан узокроқ юришга ҳаракат қилади.

Тўғри, Шахло билимдон киз, буни ҳамма билади. Лекин, ўзгаларнинг ҳурматини қозониш учун бунинг ўзи кифоя қилмайди. Камтарлик инсоннинг зийнати эканлигини Шахло ҳам билиб қўйса, фойдадан холи бўлмасмиди?!

Дурдона КАМОЛОВА,
Тошкент шаҳри.

Гўдақлар уйига совға

МЕН ШАҲРИХОНдаги 43-мактаб Болалар ва Ўсмирлар Уюшмасининг бошлангич ташкилотига етакчилик қиламан. Уюшмамизда беш йўналиш бўйича иш олиб борилади.

Яқинда "Меҳр-шафқат" гуруҳи аъзолари билан биргаликда "Меҳрибонлик" ҳафталигини ўтказдик. Ушбу тадбирда деярли барча ўқувчилар иштирок этдилар. Мазкур гуруҳ аъзолари билан вилоят гўдақлар уйига бордик. Бу даргоҳда 36 нафар 3 ешгача бўлган гўдақлар тарбияланар экан. Уларга гамхўрлик кўрсатаётган тарбиячи, шифокор, ҳамшира ҳамда энагаларнинг меҳрибончиликларини, хоналарнинг озода ва саранжом-саристалигини, умуман улар учун яратилган шарт-шароитларни кўриб қувондик.

— Бу маъсум гўдақларнинг маъноли қарашлари

ҳар қандай юракни ларзага солади, — дейди ўқинч билан бош тарбиячи Хурмат опа, — биз ҳар қанча меҳримизни беришга тиришмайлик, барибир она ўрнини босолмаймиз...

Бу даргоҳдан қайтар эканмиз, ўқувчиларимиз чехраларида аллақандай ўйчанлик, меҳр-шафқат аломатларини пайқагандек бўлдим. Улар ўзлари ҳозирлаган совғаларини болаларга улашишди; катта гуруҳ болалари ижросидаги шеър ҳамда ўйинларни томоша қилишди. Ўқувчиларимиз ихтиёрий равишда гўдақлар уйи ҳисобига 5000 сўм пул ўтказишди.

Бу ташрифдан ўзимиз ҳам беҳад хурсанд бўлдик.

Матлуба АШУРОВА,
Қашқадарё вилояти, Шаҳрисабз шаҳри.

Назаримда "болаларимизга қайгуришимиз керак" дейишнинг ўзи ҳам куруқ сафсатага ўхшаб қолди. Болаларнинг туғилиши табиий бўлгани каби, оталарнинг қаримоғи ҳам табиий.

"БОЛАЛАРГА ҚАЙГУРМОҚ — МУҚАДДАС ИШ"
2-БЕТ

Журъат — эзгуликнинг бошланиши. Довюрракликнинг индоллоси. Энг емон иллатлардан бири эса — журъатсизлик. У барча фазилатларнинг қушандаси.

"УЙҒОН, ТИРИКЛИКНИНГ МАЪНИСИ — ЖУРЪАТ"
3-БЕТ

Тогдаги гиехларни териб едик. Ёмғир сувидан ичдик. "Пулинг бўлса, чангалда шўрва", деган гап ҳам бекор экан. Олтин, қумуш дегани қорин очганда егани, чарчаганда эшак қилиб мингани бўлмаса.

"НОН"
4-БЕТ

УКА, сен бир куни мактабдан қайтиб келиб, тўсатдан мендан сўраб қолдинг:

— Журъатнинг ҳақиқий маъноси нима, ака? Муаллимизнинг бу саволига биронтамиз жавоб бера олмадик. Кейинги дарсгача буни билиб бормасам бўлмас!

Мен бу аломат мавҳумотга, ҳамма аввал ўзига бериб кўриши шарт саволга бирдан жавоб қайтаролмай, нафасим ичимга тушиб кетди. (Бундай ҳолда тез қайтариладиган жавоблар кўпинча фикри саез, алдамчи лўкмалар бўлади). Ва ўшандан буён ўйлайман. Хаёлларимнинг охири кўринмайди. Журъат нима?

Журъат — ҳаёт. Ҳаётнинг боши. Журъатда яшамоқ фурсати бор. Инсон эришган барча улуг ишларда аввало журъатнинг муносиб хиссаси кўринади.

Ўйғон, тирикчиликнинг маъноси — Журъат!

Журъат инсоннинг ақли, фаолиятига қанот бўлади. Рости, инсон кўлидан келиши мумкин барча таҳсинли ишлар журъатсиз амалга ошиши душвор. Журъат бу ўздаги кўрқокликни енгиш, ўзгаларнинг ярамас қаршичилигини қайириш учун бошланган мардона жангнинг байроғидир. Улуг ўзбек актери Шукур Бурҳоновни яхши биласан. Унинг истеъдодига хорижлик санъатсеварлар ҳам тан беришган. Эндигина санъатга кириб келаётган, ҳали 20 га тўлмаган ёшида отаси унинг артист бўлишига қарши чиқади. Чунки ўша пайтдаги биқик муҳитда шакланган отага ўғлининг санъатга бунақа ишқибозлиги кулгили, шармандали туюлади. Агар отасининг гапига кирадиган бўлса санъат билан хайрлашишга тўғри келишини сезган ёш Шукур уйдан қочиб кетишга журъат этади. Бу журъат унга янада жонжаҳди билан ишлашни, санъатга жонижаҳонини бериб саҳнада ёниш салоҳиятини оширади. Ахир у санъат деб уйдан, энг яқинларидан кечиб келди-да. Натижада, кўп ўтмай саҳнада у шундай ютуқларга эришадик, буни кўриб қойил қолган отаси уни йиғлаб табриқлайди. Уйга олиб кетади. Ўзи бошида туриб шароит яратади. Ана бу — журъатнинг бир хизмати. Бирок журъатнинг бахти ва бахтсизлиги одам боласи қанча бўлса, шунчадир. Журъат билан жамиятдаги ҳақиқат очилади. Шубҳасиз, бу кўзгуга ён-атрофдаги кишиларнинг камчиликлари, жойлардаги кўпларни норози қилаётган иллат кўриниши турган гап. Лекин кўпинча айбдорлар ўз камчиликларини тузатиш ўрнига, жуда керакли танбехлардан хулоса чиқариб олмасдан журъатдиларга ёпишиб кетишади. Уларни "бетга чопар", "жирраки", деб ёмон отлиққа, ёлгончиға чиқармоқчи бўлишади. Яққалаб, рухларини синдириб, тавбаларига таянчирмоққа уринишади.

Бир мисол.

Бундан 2 йиллар олдин газетанинг "Мактаб ва кашшофлар ҳаёти" бўлимида ишлардим. Самарқанд вилоятининг Чархин кўрғонидаги мактабдан икки ўқувчи киз

ўйлаган мактуб диққатимни тортиди. Мактубда мактаблари иситилмаётганлиги, бундай шароитда дарсда ўтириш қийинлиги, бунинг устига ошхоналари мунтазам ишламаслиги қаламга олинганди.

Газетада босилиб чиққач, билим ўчоғида бирон-бир ўзгариш бўлар деб мактубни навбатдаги сонлардан бирида бериб юбордик. Аммо натижаси ҳеч кутилмаганда бошқача бўлиб чиқди.

Авалло, ўша Насиба ва Нодира исмли кизчаларнинг ўзидан бу хатни биз ёзмаганмиз мазмунида "радия" келди. Кўп ўтмай Самарқанд тумани халқ таълими бўлимидан ҳам газетада чиққан фикрларга қарши бу мактаб тумандаги энг намунали билим ўчоғи маъносидаги хат олинди.

Аммо бу хатлардаги қуруқ, расмий бир тартиб, ўқувчиларнинг ўз фикрларидан

тониши бизни ҳақиқий аҳволни бориб кўришга чорлади.

Борганимизда ошхона кулф, мактаб иссиғу, бироқ унинг иситилганига кўп бўлмаганлигини билиб қолдик. Ўқувчиларнинг ўзлари билан учрашганда эса ўқитувчиларнинг олдида Насиба хатни ёзганлигидан тонди. Нодира эса аламли бир қараш билан саволимизга жавоб бермасдан ўтираверди.

Сездикки, бу хат учун унга ўқитувчилар дашном беришган, синфдошлари чакимчиға чиқаришган, ҳатто "мактабни бутун республикага шарманда қилдинг", дея маломат қилишган. Бу ноҳалол танбехларга чиқолмаган Насиба "биз ёзмаганмиз" дея хат ёзгану, сувдан қуруқ чиққан. Аммо аълочи, ростгўй Нодира гапидан қайтмагани учун анча-мунча таъйиқларга учраган. Йиғлаган, хафа қилишган, лекин айтганидан қайтмаган.

Журъатлилик эҳтимол уни неча кун йиғлатгандир. Бироқ барибир ҳақиқатни англади. Мактаб аҳлини камчиликларни тугатишга ундади. Неча-неча тенгдош мактабдошларини тумовдан, шамоллашдан асраб қолди.

Ҳақиқатнинг галабаси учун журъат этиб, ҳақиқий аҳволни айтиб, қанча азиятга қолинса, арзирлидир. Бу ўзига яраша ижобий натижаларга олиб келади. Яна қайтараман: журъат — эзгуликнинг бошланиши. Довжоракликнинг индоллоси. Энг ёмон иллатлардан бири эса — журъатсизлик. У барча фазилатларнинг кушандаси. Барча ёрқин қобилиятларнинг жаллоди ҳам. Агар сиз бир ишни қилиш қўлингиздан келса ва унга юрагингиз дов бермаса, журъат қилолмасангиз, бир умр армон билан ўтасиз. Дангаса бўласиз, ношудга чикасиз. Ишсиз қоласиз. Охири-охирида мисқоллаб тўплаган билим ва тажрибангизни бекорга сақлаб, хурмат ва эътиборингиздан ҳам ажраласиз.

Болалигимда бобомдан эшитган мана бу ривоят магзи ҳам шундан огоҳ этади. Қадим замонда, Хоразм томонда бир гўзал киз бўлган экан. У 14 га кирмасданок овозаси яқин атрофни тутиб, унга

ЁШ ЮРАККА...

шайдолар кўпайгандан кўпайибди. Қиз ўз ошиқлари орасидан энг мард, журъатлисиға турмушга чиқмоқчи бўлибди. Ва шунга яраша шартлар кўйибди.

Унга ишқи тушганлар орасида бир мактабда ўқиган икки дўст ҳам бор экан. Дўстларнинг бири Сурон морчининг ўғли бўлиб, дарё қирғогидан захарли илонлар тутиб, уларнинг захрини олишда отасига қарашар, бу борада етарли тажрибага эга, бироқ сал тортинчоқроқ экан.

Иккинчиси Қурбонбек эса айтарли бир касбнинг этагини тутмаган, ўйинқароқ, бироқ кўнгли очик, ичидагини ҳеч тортинмасдан дангал айтавераркан.

Сурон кўп вақт дарё қирғоғида ишга

Суронбекнинг эса қайғу-алам билан бирга бора-бора бу тортинчоқлиги кўрқокликка ҳам айланибди. У тушкунликка тушиб, қўли қалтирайдиган ҳолга келганидан отаси ўргатган ҳунарни ҳам яхши бажаролмайдиган бўлиб қолибди. Бунинг гувоҳи бўлган одамлар унга ишончларини йўқотибдилар. Ундан нарироқ юрадиган бўлиб, баттар уни ёлғизликка дучор этибдилар.

... Қиссадан ҳисса чиқариш ўзингга ҳавола, дўстим. Лекин журъат Қурбонга ўзида йўқ барча фазилатларни инъом этгани каби журъатсизлик Сурондаги барча ҳислатларни тортиб олгани, махв этгани, ўрнини иллатлар билан тўлдиргани аниқ. Демакки, қайси йўлни танлаш сенинг руҳингга, иродангга боғлиқ.

Журъатсиз ҳеч бир амал олға босиши мумкин эмас. Масалан, сен тил ўрганмоқчисан. Дафтар тутиб, неча-неча сўз ва ибораларни ёдладинг, қанча-қанча китобларни ўқидинг. Яхши. Аммо тил ўранишнинг бош талаби сўзлашувда билимни пухталаш. Агарда бунда салгина журъатсизлик билан "айтаётганим нотўғри бўлса-я", "ҳамроҳим роса кулади-да", "билмаслигимни билдириб қўяман-ку" қабилда фикр юритиб, керак ўринда "мум тишлаб ўтириш" баттар билимсизликка олиб келади. Оқибатда қанча вақт сарфлаб ўрганганингни ҳам унутасан. Бу журъатсизлик иллати эмасми?!

Яна бир мулоҳаза. Биз андишали халқмиз, деб ифтихор қиламиз. Бетга чопарлик қилма, андишали бўл, дея ўғитлар берилди болаларга. Бироқ ўз ҳақ-хуқуқингни ҳимоя қилишда кимнидир катта деб андиша қилиш — адолатсизликка олиб келишини унутмаслик керак. Бекорга "андишанинг оти — кўрқок" дейилмаганда. Негаки, сен айбини юзига айтмаган кимса кўпинча уни аяганингни ҳисобга олмасдан, балки мендан кўрққанидан айтмади қабилда ўйлайди...

Ёвга андишада бўлиш ҳам кўрқоклик. Ўзининг иллатларини журъат қилиб ўзига билдирилмаслик ҳам кўрқоклик.

... Ўзбек боласининг журъати 130 йилдан буён кишанланганди. Ўша кишан синди. Барча имкониятлар ҳозир ўз қўлимизда. Барча буюк ишларни қилиш учун юракда фақат журъат керак.

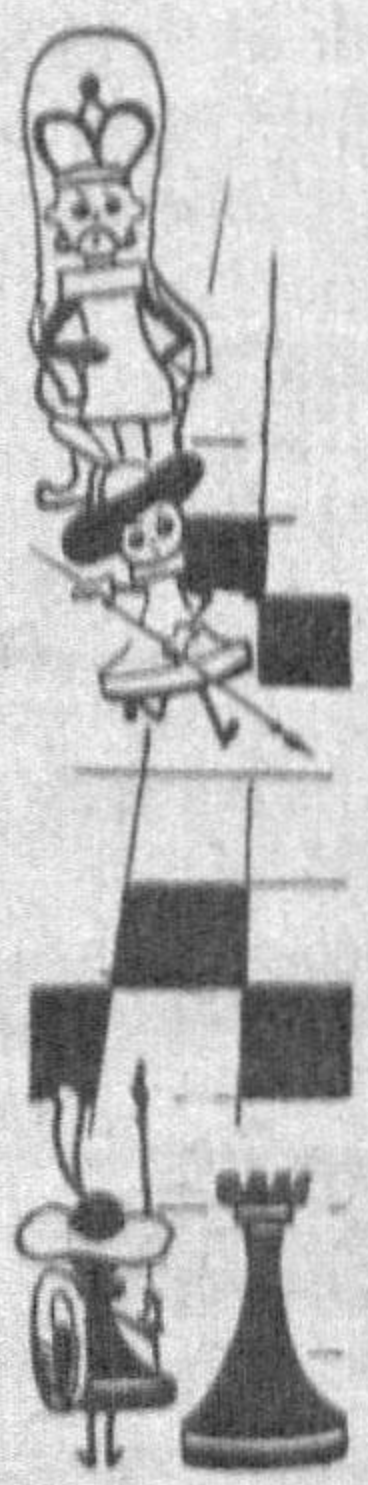
Ўзингни биров билан тенг кўришга-да журъат бўлмаса, нима кутиб бўлади эртага сендан, мендан... Ҳолбуки, эртага қилинадиган ишларимиз шунчалик кўпки, эҳҳе...

Охири сўз. Илтимос, ул юқоридагиларни шунчаки сен ва сен тенги болаларга маслаҳатлар бериш учун, ақл ўргатиш қабилда айтилган деб ўйлама. Балки тилга олинган аксарият мулоҳазалар ўзимнинг болалик ва ўсмирликда йўл қўйган камчиликларимдан дилимнинг куйган парчаларидир. Вақтида бу нуқсонларнинг олди олинганда шунчалар олдинга кетган бўлмасмидим. Иқрорман — шундай. Бироқ ўтган қайтмасдир. Буларни энди сен қайтарма. Ва олдинга кет. Йироқ-йироқларга етиб, ўзлинггни, ўзбеклигингни намоён эт. Мен ўзимда йўқ нарсани сенда кўриб, қувонай-йиғлай...

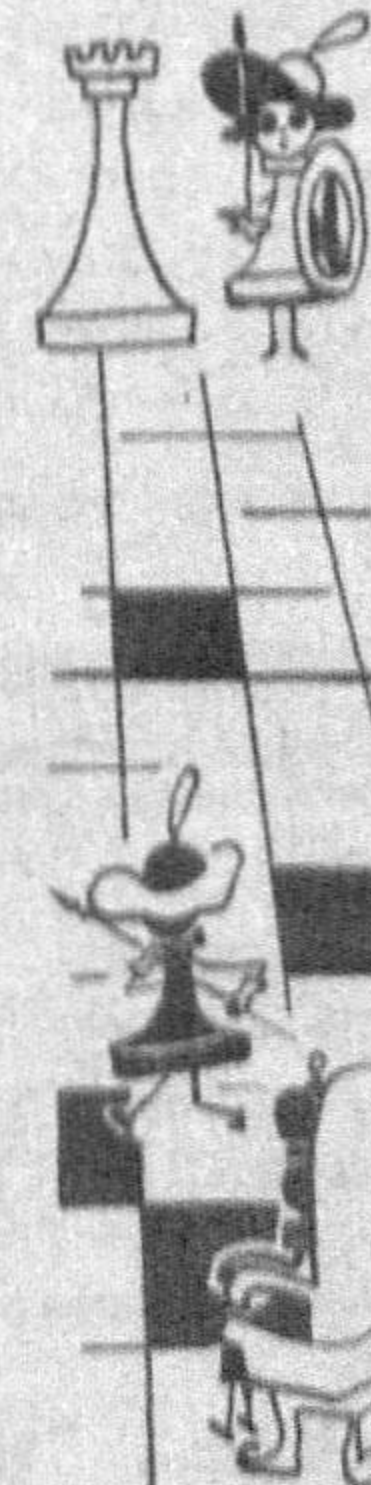
Вафо ФАЙЗУЛЛО.

— Қочдим...

— Яна шохми!..

— Э, бор-э...

Даврон АҲМАД туширган сурат-лавҳа.

Шўро ҳокимиятининг 30-йиллардаги қотилликлар гирдобига тушиб, 40 ёшида отиб ташланган атоқли ўзбек педагоги Шокиржон Раҳимий алифбомизнинг илмий ва амалий жиҳатдан пухта тузувчиси эди. У ўзининг қисқа умри давомида 21 номда бошланғич синфлар, айниқса, биринчи синфлар учун сабоқ ўргатишнинг асоси саналмиш "Алифбе" дарсликлари ва ўқиш китоблари қўлланмаларини эсдалик қилиб қолдирди.

Сиз билан биз таълим олиб келган ва ҳаётни танишимизга асос бўлган алифбеларнинг асоси — шу мўтабар муаллимнинг номи билан чамбарчас боғлиқдир.

Шокиржон Раҳимий 1896 йилда Тошкентнинг Тахтапул мавзесидаги "Чироқчи" маҳалласида дехкон оиласида тугилган. Бошланғич таълимни ўз отаси қўлида ва эски мактабларда олган, қолаверса мадраса ҳамда олий муаллимлар институтида юқори маълумотга эга бўлган. У турли мактаблар ва олий ўқув юрларида, илмий тадқиқот институтларида, Ўзбекистон давлат нашриётида муаллим ва илмий ходимлик лавозимларида ишлаган. Айниқса, у Тошкент вилоят халқ маорифида ишлаган кезларида болалар тарбиясига эътиборни кучайтирган, вилоятда ўнлаб мактаблар очилишига

ташкilotчилик қилган.

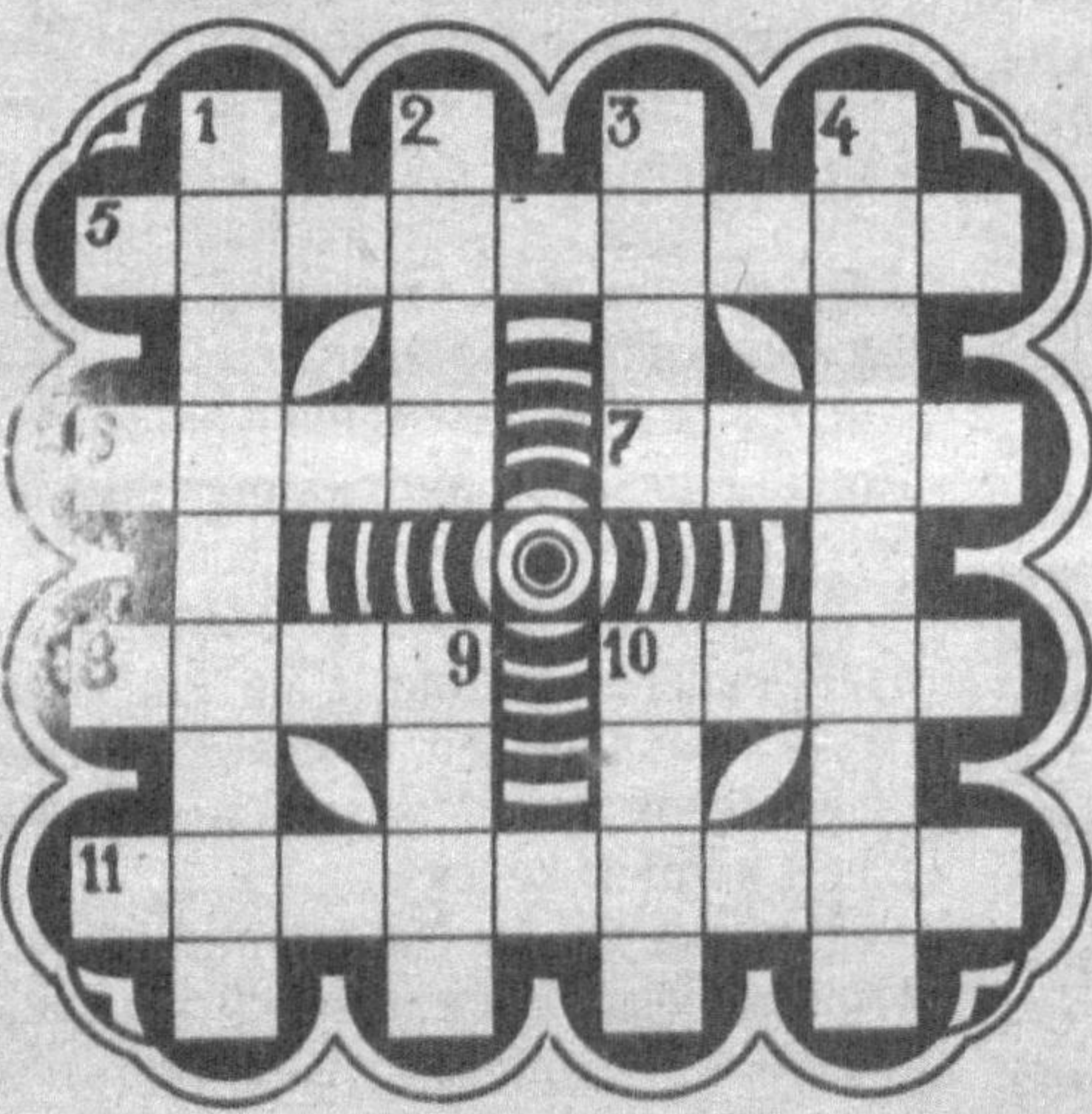
Келажак болаларимиз қўлида эканлигини моҳият жиҳатдан тушунган Шокиржон ака бутун онгли ҳаётини халқимиз болаларини ўқитишга, уларга миллий услубда сабоқ беришга қаратган эди. Шу муносабат билан у 21 ёшга кирганда мактабларда тўплаган тажрибаларини жам қилиб, улар асосида 1919 йилда ўзининг биринчи синфлар учун "Совга" номи билан "Алифбе дарслиги"ни чоп эттирди. Бу "Совга" кейинчалик бир неча марта қайта-қайта

нашр этилган.

Шокиржон Раҳимий шунингдек "Совга. Расмий алифбе" (1921), "Совга. Дарслик" (1924), "Батрақлар алифбеси" (1930), бошланғич мактаб ўқитувчилари учун дарс ўтиш услубиятига доир "Батрақлар алифбеси"га методик қўлланма" (1930), "Ўзбек тили. Тузук ёзув, имло, иншо, тил қоидалари ўргатув ва тилни очув йўлида" (1930), 3-4-синфлар учун "Ўзбек тили, она тили иш китоби" (1931), "Колхоз болалари алифбеси" (1931) каби кўплаб дарслик ва қўлланмалар ёзган. Бола тарбияси, маориф муаммолари, ўқиш-ўқитиш масалаларига бағишлаб 50 дан ортик мақолалар чоп эттирган.

Шокиржон ака халқимиз истиқлоли йўлида Фитрат, Усмон Носир, Чўлпон, Элбек, Боту каби буюк ўзбек зиёлилари билан бир сафда туриб курашди. Қуйида эса шоирнинг болалар учун ёзган шеърларидан намуналар ўқийсиз.

Бола тарбиясининг зуккоси эди

ТОПҚИРЛИК МАШҚИ

Энига:

5. Шохлари эгилиб ўсадиган серсоя дарахт.
6. Икки мисрали шеър тури.
7. Дунё қитъаларидан бири.
8. Сўз туркуми.
10. Узоқ Шарқдаги дарё.
11. Баҳор элчиси, қуш.

Бўйига:

1. Тарвақайлаб ўсадиган дарахт.
2. Мусбат электрод.
3. Афсонавий қуш.
4. Қозоқ халқ полвони.
9. "Жигули" автомобилнинг яна бир тури.
10. Ҳиндистонда XVI — XIX асрларда ҳукм сурган Бобурийлар давлати пойтахти.

Тузувчи **Васила ОРИПОВА**,
Тошкентдаги 283-мактабнинг 7-"А" синф
ўқувчиси.

Болалар, қардош Шинжонг Уйғур мухтор райони билан мустақил Ўзбекистон Республикамиз ўртасидаги маданий алоқалар кундан-кунга ривож топмоқда.

Қадимий дўст халқларнинг урф-одатлари, дини, тили ва дили бир-бирига жуда яқин.

Ҳурматли болалар, бугун сизларга болалар ёзувчиси, Шинжонг Уйғур мухтор районидаги ёшлар нашриётининг бош муҳаррири Абдурахмон АБАЙнинг "Нон" деган ҳикоясини диққатингизга ҳавола қиламиз.

Тавба, менинг бобом ажойиб-да! Овқат еган вақтимизда бирортамиздан нон ушоғи ерга тушиб қолгудек бўлса, дарҳол битталаб териб оладилар. Замон тўқчилик бўлса, ушоқни термаса нима қилибди?! Яна ўзлари бизга элда "Соқолдаги ошга қорин тўймайди", деган гап бор" деб насиҳат қиладилар. Уйда меҳмон бор вақтда ҳам шунақа қилганларини кўриб, уялиб кетаман. Бобом нон ҳақида ашула ҳам айтадилар. Шуниси қизиқки, эшак миниб бораётганда, ёлғиз қолганда ёки набираларини қучоғига олиб эркалаётганда айтадиган бу ашуласи доимо бир хил:

**Олтин-қумуш тош экан,
Арпа-тариқ ош экан...**

"Қолвайтарни еяверсанг ҳам кўнгилга тегади". Ҳадеб бир ашулани айттавериб бобомнинг жонига тегмасмикан-а? Унинг жонига тегмагани билан менинг жонимга тегди. У ашуласини бошласа, қулогимни беркитиб, уйни ташлаб чиқиб кетгим келади.

— Бобо, — дедим бир кунни, у кечки овқатини еб бўлиб, яна шу ашуласини бошлаганда. — Уйимизда овқат ҳам, нон ҳам кўп. Сиз бўлсангиз тариқдай нон ушоғи ерга тушиб кетса, инқиллаб бориб териб оласиз. Шунчалик ҳам ҳасислик қиласизми? Тўғри, ўқитувчимиз бизга ҳам "нони исроф қилманглар" дейди. Аммо, кечгача шу: "Олтин-қумуш тош экан, Арпа-тариқ ош экан" деган ашулани қайта-қайта айттаверасиз-айтаверасиз? Мен бу гапларни ич-ичимдан куйиб айтдим, бобом бўлса елкасини силкитиб

хузур қилиб кулдилар.

— Мен сенга бир ҳикоя айтиб берай, — дедилар бобом елкамга қоқиб. Унинг кулги, табассумдан яшнаб турган юзида бирдан қатор-қатор ажинлар пайдо бўлди. — 1932 йилда зolim ҳокимиятга қарши кўзғолон кўтарилди. Хукумат Урумчида бойларнинг

Ҳикоя

олтин, қумушларини мусодара қилиб, ўзларини ҳибсага олди. Ундан кўра қочганинг тузук. Бир кеча олти йигит билан бирга Кумул вилоятидаги кўзғолончиларнинг ёнига қочмоқчи бўлдик. Шу кечаси бирдан хачирга олтин, қумуш ортган икки бой ҳам бизга ҳамроҳ бўлиб олди. Давончингда кетаётганимизда қаттиқ ёмғир ёғиб, сел келди. Сел бир бойнинг хачирини оқизиб кетди. У бой хачирга осилиб, ўзи ҳам ўлди. Иккинчи бойнинг хачири ҳам оқиб кетди. Унинг бир хуржун олтин, қумушини сувдан тортиб олди. Сел чоғи бизнинг нон-овқатларимиз ҳам оқиб кетган эди. Чўл-биёбонда нонсиз қолганинг — ўлганинг!

1. Давончинг — жой номи.

ТОЛ БАРГАКЛАР

Мана толдан куртак чикди,
Укам толдан томга чикди
Беш-ўнта чибиқ синдирди,
У юрагини тиндирди.
Мен куртакни увваладим,
Ўзимга баргак ясадим.
Чўпини олдик ичидан
Чигриқ ясади Ойшахон.
Баргагим шовдирайди,
Чигригим чириллайди.

ЁМҒИР ЁҒАЛОҚ

Ёмғир ёғалоқ,
Эчки чақалоқ.
Бойнинг боласи
Бўлди бақироқ.
Йўқсил боласи
Ундан ботирроқ.

БАЛИҚ НИМА ДЕЙДИ

Мен бир кичик балиқман,
Сув ичида сузаман.
Гўё шонли қайиқман,
Сувда ерман, ичарман,
Кўриб қолсам тузоқни
Тирақайлаб қочарман.

АЙРОПИЛОН

Бир қўшим бор дон емайди,
Чайнаб берсам нон емайди.
Қаноти бор парлари йўқ,
Авози бор тиллари йўқ.
Ёғ ичади, ёғ сўради,
Ёғ бўлмаса тек туради.
Тутун чиқар нафасидан,

Одам тушмас тепасидан.
Дарахтларга тўхталмайди,
Шохларига қўнолмайди.

КАРТИНКА КЕЛДИ

Дукур-дукур от келди,
Чиқиб қаранг ким келди?
Арабада юк келди,
Чирмандада гул келди.
Карнай, сурнай чалинди,
Чирмандалар қоқилди.
Оқ чодирлар қурилди,
Ҳамма шу томон бурилди.
Картинка юрди шитирлаб,
Бизлар кўрдик пишиллаб.
Қизиқ-қизиқ картинка
Чодир хаёл картинка.
Ваҳмалидир картинка,
Қизиқ бўлди картинка.
Суюндик, хурсанд бўлдик,
Қичқириб қўшиқ айтдик.

КАПАЛАК

Капалакжон, капалак,
Хуш сувратли капалак.
Гул қанотли капалак,
Жизиллаб гулга қўнди
Олтин қанотли капалак.
Югурсам тутқич бермайди,
Ўз ҳолимга қўймайди.
Ноз қилади ҳилпиллаб,
Қаршимда турар йилтиллаб.
Капалакжон, капалак
Зебо бўйли капалак.

Матн ва шеърларни нашрга
Ҳайдарали УЗОҚОВ тайёрлади.

Бирдан тоғни туман қошлади. Бундай пайтда одамзот бирор жойга тезроқ етиб олишга шошилади. Биз бошпана қидирамиз, бой ҳамроҳимиз бўлса тиллаларимни олиб кетишда ёрдам беринглар, деб хархаша қилади. Бойни ташлаб кетмайлик деб унга ёрдам бердик. Лекин туман қалин эди, адашиб қолдик. Бу ёққа юрсак тик тоғ, у ёққа юрсак сел оққан катта сой. Оч қорин билан юравериб охир мадоримиз қуриб, йиқилдик. Шундай емай-ичмай йиққан олтин, қумушнинг қуриб кетсин! Оғирлигини айтмайсизми? Тоғдаги гиёҳларни териб едик. Ёмғир сувини ичдик. "Пулинг бўлса, чангалда шўрва", деган гап ҳам бекор экан. Олтин, қумуш деганини қорин очганда егани, чарчаганда эшак қилиб мингани бўлмаса. Бу ортиқча юк бўлган бир тош бўлмай нима? Биз ҳалиги олтин, қумушни ташлаб кетдик. Бой бўлса йиглаб олтин, қумуши билан қолди. Биз гиёҳларни еб, йиқилиб-туриб бир ҳафтадан кейин Турпон шаҳрининг бозорига бир амаллаб кириб келдик. Шу кунни новвойхонадан олиб еган бир зогора поннинг ширин таъми ҳозиргача орзимдан кетмайди. Қувват киргунча Турпонда 10 кун турдик. Шунгача биз ташлаб кетган бой келмади. Олтин, қумуш ўлим чангалидан қўтқазолармиди уни? Нон бўлмагандан кейин ўлади-да. Нон дегани мана шундай улуг нарса!

Бобом бироз хаёл суриб олиб, сўзини давом этди. Ҳозир замон тўқчилик, хотиржамлик бўлиб кетди. Уйимизда ҳамма нарса ошиб-тошиб турибди. Турмушимиз хотиржам, аммо тўқчиликда ҳам нонни хўрлаб бўлмайди, болам. Уйда бир кун нон тугаб қолсинчи, нонни кўзингга суртгудай бўлиб кетасан. Шунини биллиб қўйгинки, нон бор ерда ҳаёт бор, нон бор ерда кулги бор, нон бор ерда ашула бор!

Бобом шундай дедида, кулимсираб туриб, яна ҳалиги ашуласини бошлади:
**Олтин-қумуш тош экан,
Арпа-тариқ ош экан...**

Ясин МИРЗАЕВ таржимаси.

Бош муҳаррир: **Ақром БЕРДИМУРОДОВ**.

Таҳрир хайъати:
**С. БАҲОНОВ, М. ДАВЛЯТОВА,
Ф. ЖАЛИЛОВА, А. КҮЧИМОВ,
М. ПИРМАТОВ /масъула котиб/,
Ш. СУННАТОВ, Д. ТУРАХМЕТОВА.**

Таъсис этувчилар:
**ЎЗБЕКИСТОН ЕШЛАР ИТТИФОҚИ МАРКАЗИЙ
ҚҰМИТАСИ, ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ**
Газета 1929 йил, 1 августдан «Ленин учкуни»
номи билан чиқа бошлаган.

Газета ҳафтанинг чоршанба кунини чиқади.

Маълумот учун телефон: 33-49-45

Бизнинг манзилгоҳ:
**700083. ТОШКЕНТ ШАҲРИ,
МАТЕВОТЧИЛАР КҰЧАСИ-32 УЙ
Нашр кўрсаткичи: 64563**

Газета IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. "ШАРҚ" нашриёт-матбаа концерни босмаҳонаси. Корхона манзили: "Буюк Турон" кўчаси, 41-уй.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 000137. Буюртма № Г-751. 16273 нускада босилди. Ҳажми — 1 босма табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш вақти 19.00. Босишга топширилди 19.00.

1 2 3 4 5 6